

Sygn. akt III AUa 837/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2016 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Gerszewska
Sędziowie:	SA Iwona Krzeczowska - Lasoń (spr.) SO del. Małgorzata Paździńska
Protokolant:	stażysta Katarzyna Kręska

po rozpoznaniu w dniu 19 października 2016 r. w Gdańsku

sprawy J. R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VIII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 marca 2016 r., sygn. akt VIII U 1341/15

1. oddala apelację.;
2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. na rzecz J. R. kwotę 360,00 (trzysta sześćdziesiąt 00/100) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za II instancję.

SSO del. Małgorzata Paździńska SSA Małgorzata Gerszewska SSA Iwona Krzeczowska - Lasoń

Sygn. akt III AUa 837/16

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 września 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. odmówił ubezpieczonemu J. R. prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w warunkach szczególnych, bowiem nie udowodnił 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, a jedynie 24 lata, 7 miesięcy i 15 dni oraz 15 lat pracy w szczególnych warunkach, a jedynie 13 lat, 9 miesięcy i 18 dni.

W odwołaniu od decyzji ubezpieczony domagał się przyznania prawa do emerytury

z tytułu pracy w warunkach szczególnych, w tym uwzględnienia do okresów składkowych i nieskładkowych pracy w gospodarstwie rolnym (...) w okresach od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r. Do pracy w warunkach szczególnych natomiast domagał się zaliczenia okresu zatrudnienia w (...) S.A. w Ż. od dnia 12 kwietnia 1973 r. do dnia 23 lipca 1980 r.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Gdańsku - VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie VIII U 1341/15 zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu J. R. prawo do emerytury od dnia 1 lipca 2015 r. (punkt pierwszy) oraz stwierdził, że pozwany organ nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji w sprawie (punkt drugi).

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu pierwszej instancji. Ubezpieczony J. R., ur. (...), dnia 16 czerwca 1971 r. ukończył szkołę podstawową. Nie kontynuował nauki. W okresach od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. (4 miesiące) oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r. (6 miesięcy) zamieszkiwał wraz z rodzicami we wsi G.. Jego rodzice nie mieli gospodarstwa rolnego. W powyższych okresach wykonywał pracę

w gospodarstwie rolnym (...), o pow. 10,34 ha i 1,97 ha, położonym w O., oddalonych ok. 3 km od G.. W gospodarstwie tym, oprócz małżonków F. i B. M., zamieszkiwali ich dwaj synowie, tj. S., ur. (...) i S.. W skład gospodarstwa wchodziła trzoda chlewna, tj. 5 krów oraz ok. 20 świń i 4 konie. Uprawiano zboże oraz ziemniaki. Ubezpieczony dojeżdżał do pracy w gospodarstwie rowerem, przeważnie na godz. 8.00. Zajmował się oporządzaniem trzody chlewnej, koni. Wyrzucał obornik. Wyprowadzał, karmił zwierzęta gospodarskie. Wykonywał prace polowe, orkę, siewy, żniwa, wykopki. Wykonywał polecenia gospodarza. Pracował ok. 9 godzin dziennie. Wykonywał pracę w oparciu o umowę ustną. Nie spisywał

z właścicielami gospodarstwa umowy o pracę. Nie był zgłoszony do ubezpieczeń społecznych. Za pracę w gospodarstwie otrzymywał drobne kwoty pieniężne albo zapłatę

w towarze, tj. w mleku, mięsie. Miał zapewnione całodzienne wyżywienie podczas pracy

w gospodarstwie. W gospodarstwie pomagali rodzicom synowie S. i S., przy czym S. w 1968 r. rozpoczął odbywanie służby wojskowej. W okresie od dnia

12 kwietnia 1973 r. do dnia 23 lipca 1980 r. ubezpieczony był zatrudniony, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, w (...) S.A. w Ż.,

w charakterze palacza. Po przyjęciu do pracy został skierowany przez pracodawcę na kurs palacza. Wraz z ubezpieczonym pracował W. N., któremu pracodawca wystawił świadectwo pracy w warunkach szczególnych za okres od dnia 27 czerwca 1973 r. do dnia 31 grudnia 1995 r., w którym wskazał, że wykonywał on pracę palacza kotłów wysokoprężnych. Nadto, wystawił świadectwo pracy za okres od dnia 27 czerwca 1973 r.

do dnia 31 grudnia 1993 r. na stanowisku palacza kotłów przemysłowych oraz za okresy

od dnia 1 stycznia 1994 r. do dnia 31 grudnia 1994 r., od dnia 1 stycznia 1995 r. do dnia

31 grudnia 1995 r. i od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 31 maja 2000 r. na stanowisku palacza kotłów wysokoprężnych.

Okres pracy W. N. został uwzględniony przez pozwanego do pracy w warunkach szczególnych. Wraz z ubezpieczonym zatrudniony był również S. T.. Również jemu pracodawca wystawił świadectwo pracy

za okres od dnia 22 października 1974 r. do dnia 23 lipca 1980 r. na stanowisku palacza kotłów przemysłowych.

Ubezpieczony wykonywał te same czynności, których dokonywali W. N. oraz S. T.. Rozpalał kotły, obsługiwał kotły parowe

i wysokoprężne. Obserwował temperaturę w piecach. Każdy kocioł miał swoją tablicę. Wszystkie parametry były na tablicy. W przedsiębiorstwie były cztery piece, w tym jeden parowy i trzy wodne. Parowy służył do celów produkcyjnych, zaś wodne do ogrzewania centralnego i na ciepłą wodę. Piece opalane były miałem węglowym. Jeden wagon miało wchodził na jeden silos. Miał być automatycznie dosypywany z silosów. Zarówno ubezpieczony, jak i W. N. i S. T., mieli do pomocy pomocnika palacza. Pomocnik zajmował się wysypywaniem szlaki z pieca. W przedsiębiorstwie zatrudnionych było czterech palaczy, po dwóch na zmianie. Dnia 23 lipca 2015 r. ubezpieczony wniósł o przyznanie

prawa do emerytury. Nie jest członkiem OFE. Pozwany wskazał, iż udowodnił on 24 lata, 7 miesięcy i 15 dni okresów składkowych i nieskładkowych (zatem brakowało 4 miesiące i 15 dni) oraz 13 lat, 9 miesięcy i 18 dni pracy w warunkach szczególnych (zatem brakowało 1 roku, 2 miesiące i 12 dni pracy w warunkach szczególnych). Z uwagi na brak 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych oraz 15 lat pracy w szczególnych warunkach pozwany odmówił przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury.

Sąd Okręgowy w rozważaniach prawnych w zakresie pracy w warunkach szczególnych odwołał się do treści art. 184 w zw. art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.; dalej ustawa emerytalna) i § 2, § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43, ze zm.). Odnosząc się do spornego okresu pracy ubezpieczonego w gospodarstwie rolnym Sąd odwołał się do treści art. 10 ust. 1 ustawy emerytalnej i art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1403) i stanowiska judykatury w tym zakresie. Sąd uznał, że w toku postępowania sądowego ubezpieczony wykazał, że w spornych okresach od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r. wykonywał pracę w gospodarstwie rolnym (...) w O.. Zamieszkiwał wówczas w G., oddalonym od O. ok. 3 km, tj. w bliskim sąsiedztwie. Jak zostało ustalone, dojeżdżał do pracy w gospodarstwie rowerem. W spornych okresach nie uczęszczał do jakiegokolwiek szkoły średniej. Szkołę podstawową ukończył w czerwcu 1971 r., natomiast pracę palacza rozpoczął dopiero dnia 12 kwietnia 1973 r. Świadkowie S. (...) zeznali stanowczo oraz zgodnie jakie czynności w gospodarstwie rolnym ubezpieczony wykonywał, jakie zwierzęta gospodarskie w nim hodowano, co uprawiano. Niewątpliwie widzieli oni jakie prace polowe i gospodarskie ubezpieczony wykonywał, bowiem świadek S. M. (syn gospodarza) zamieszkiwał wówczas w gospodarstwie, natomiast świadek F. P. mieszkał w sąsiedztwie. Sąd Okręgowy uznał, iż ubezpieczony wykazał w sposób dostateczny, że w spornych okresach pracował na gospodarstwie rolnym w wymiarze co najmniej 4 godzin dziennie. Praca ubezpieczonego w gospodarstwie była niezbędna. Obszar gospodarstwa, zakres ręcznie wykonywanych prac, ilość i wiek domowników wskazuje na to, że wiarygodny jest udział ubezpieczonego w pracach na gospodarstwie w zakresie, jaki podawał. W spornych okresach ubezpieczony nie uczęszczał do szkoły ani nie pracował zawodowo poza gospodarstwem.

Sąd Okręgowy podzielając pogląd prawny wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 października 2006 r. (I UK 73/06) uznał, że stanowisko pozwanego odnoszące się do konieczności ubezpieczenia J. R. w spornym okresie jest nieuzasadnione. Wykonywanie pracy w gospodarstwie rolnym od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r. stanowi dostateczne uzupełnienie brakującego stażu ubezpieczeniowego, bowiem zgodnie z art. 10 ustawy emerytalnej zaliczenie okresów następuje jedynie w zakresie niezbędnym do uzupełnienia brakującego stażu pracy. Uwzględnienie powyższych spornych okresów w łącznym wymiarze 10 miesięcy wskazuje, że staż pracy ubezpieczonego, przy zaliczeniu okresu uwzględnionego przez pozwanego w wymiarze 24 lata, 7 miesięcy i 15 dni jest dłuższy niż wymagany ustawą, tj. wynosi 25 lat, 5 miesięcy i 15 dni. Spełnił zatem przesłankę 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Nadto Sąd Okręgowy uznał, że w toku postępowania sądowego wnioskodawca wykazał, że od dnia 12 kwietnia 1973 r. do dnia 23 lipca 1980 r. był zatrudniony, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, w (...) S.A. w Ż. w charakterze palacza kotłów parowych i wysokoprężnych. Charakter jego pracy w powyższym okresie Sąd ustalił w oparciu o zeznania świadków W. N. i S. T.. Byli oni w spornym okresie współpracownikami ubezpieczonego, zatrudnionymi w tym samym charakterze. Wykonywali te same czynności, w systemie zmianowym. Niewątpliwie na podstawie zeznań tych świadków można ustalić, że ubezpieczony w spornym okresie pracował, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, w charakterze palacza kotłów parowych i wysokoprężnych. Świadkowi W. N. pracodawca wystawił świadectwo wykonywania pracy

w warunkach szczególnych oraz w świadectwach pracy wskazał rodzaj pracy przez niego wykonywanej. Również w świadectwie pracy świadka S. T. widnieje jego stanowisko pracy. Sąd Okręgowy uznał, że pracodawca omyłkowo nie wskazał

w świadectwie pracy ubezpieczonego z dnia 23 sierpnia 1995 r. zajmowanego przez niego stanowiska pracy. Jednakże, jak już zostało wskazane, ubezpieczony wykazał charakter pracy w spornym okresie zeznaniami świadków. Uwzględnienie spornego okresu w wymiarze 7 lat, 3 miesięcy i 12 dni wskazuje, że staż pracy ubezpieczonego w warunkach szczególnych, przy zaliczeniu okresu uwzględnionego przez pozwanego w wymiarze 13 lat, 9 miesięcy i 18 dni jest dłuższy niż wymagany ustawą, tj. wynosi 20 lat, 9 miesięcy i 25 dni. W tych okolicznościach, wobec faktu, że powyższy okres jest wystarczający do wykazania przesłanki 15 lat pracy w warunkach szczególnych, pozostaje bez znaczenia okres zatrudnienia ubezpieczonego w (...) Zakładach Usługowych w G..

W ocenie Sądu pierwszej instancji, ubezpieczony spełnił wszystkie przesłanki dla nabycia emerytury w obniżonym wieku, ponieważ osiągnął 60 rok życia, udokumentował okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze powyżej 25 lat oraz co najmniej 15 lat zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Działając na podstawie przepisu art. 118 ust. 1a ustawy emerytalnej, Sąd stwierdził, że pozwany nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji, bowiem poczynienie wiążących ustaleń co do 25 lat stażu pracy, w tym 15 lat pracy w warunkach szczególnych, nastąpiło na etapie postępowania sądowego – w oparciu o zeznania świadków i przesłuchanie ubezpieczonego w charakterze strony

Apelację od wyroku wywiódł organ rentowy zaskarżając go w części, tj. w zakresie pkt I i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 z dnia 17 grudnia 1998 r.

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) poprzez przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury od dnia 1 lipca 2015 r. Wskazując na powyższe wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w części pkt I, ewentualnie jego uchylenie w części pkt I i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia przez Sąd pierwszej instancji.

W uzasadnieniu apelacji pozwany wskazał, że Sąd pierwszej instancji błędnie przyjął, że w przedmiotowej sprawie znajduje zastosowanie definicja legalna „domownika” określona w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, albowiem przepis ten w spornym okresie nie obowiązywał. Zasadne ewentualnie byłoby - zdaniem organu rentowego – zastosowanie definicji legalnej „domownika” określonej przez art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Zdaniem skarżącego wnioskodawca nie spełnił przesłanek określonych w definicji legalnej „domownika” żadnej z wymienionych regulacji prawnych – jego praca miała charakter sezonowy, był osobą obcą, nie istniały więzy rodzinne, ani więzy o charakterze emocjonalnym, nie otrzymywał wynagrodzenia za pracę w gospodarstwie, a jedynie drobne kwoty pieniężne albo zapłatę w towarze, tj. w mleku, mięsie. Zdaniem pozwanego zarówno fakt otrzymywania przez ubezpieczonego wynagrodzenia za pracę oraz czas pracy w gospodarstwie (8-9 godzin) uzasadnia domniemanie istnienia stosunku pracy między rolnikiem a wnioskodawcą.

Ponadto apelujący organ rentowy kwestionował, że ubezpieczony powrócił do zakładu pracy w ciągu 30 dni od zakończenia służby wojskowej. Skoro z dokumentów wynika, iż ubezpieczony dnia 12 kwietnia 1973 r. został zatrudniony na stanowisku pracownika fizycznego, a dnia 1 października 1976 r. jako pomocnik palacza (legitymacja ubezpieczeniowa), to trudno jest dać wiarę, iż w całym spornym okresie wykonywał prace w szczególnych warunkach wskazaną w wykazie A dział XIV, poz. 1 pkt I zarządzenia Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze tj. prace nie zautomatyzowane palaczy i rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego na stanowisku maszynisty kotłów - palacz.

Wnioskodawca w odpowiedzi na apelację wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie odwoławcze.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego jest niezasadna.

Sąd pierwszej instancji wyjaśnił wszystkie okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, poczynione ustalenia faktyczne znajdują uzasadnienie w treści zgromadzonego materiału dowodowego i nie są dowolne. Sąd drugiej instancji wskazane ustalenia faktyczne podziela i przyjmuje za własne dla potrzeb rozpoznania sprawy na etapie postępowania apelacyjnego, w konsekwencji czego nie zachodzi potrzeba ich szczegółowego powtarzania (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 r., sygn. akt II UKN 61/97, opubl. w OSNAP z 1998 nr 3, poz. 104, z dnia 5 listopada 1998 r., sygn. akt I PKN 339/98, OSNAP z 1998 nr 24, poz. 776).

Z apelacji wynika, że pozwany nie zgadza się ze stanowiskiem Sądu pierwszej instancji, że zachodziły podstawy do uznania, że wnioskodawca legitymuje się wymaganym stażem emerytalnym 25 lat składkowych i nieskładkowych oraz 15 - letnim stażem pracy w warunkach szczególnych.

Do wnioskodawcy, zastosowanie znajdował art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 887 ze zm.; dalej: "ustawa o emeryturach i rentach z FUS"), zgodnie z którym ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

(1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz

(2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (wynoszący co najmniej 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet).

Ponadto emerytura przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego (art. 184 ust. 2 powołanej ustawy). Przepis ten ma charakter przejściowy, bowiem zawarty został w rozdziale 2 działu X ustawy zawierającym przepisy intertemporalne. Dotyczy on wyłącznie tych ubezpieczonych, którzy w dniu wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. w dniu 01.01.1999 r., już legitymowali się wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym - a w tym wymaganym okresem pracy w warunkach szczególnych, lecz nie osiągnęli wieku emerytalnego.

Artykuł 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zawiera definicję pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach, stanowiąc, iż jest nim pracownik zatrudniony przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne bądź otoczenia. Art. 32 ust. 4 w kwestii przesłanek nabycia prawa do wcześniejszej emerytury odsyła do przepisów dotychczasowych. Aktem normującym tę problematykę jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Przepisy § 1 ust. 1, § 3 i 4 ust. 1 rozporządzenia kreują dla pracownika, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A przesłanki nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia w postaci: osiągnięcia wieku emerytalnego wynoszącego 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, posiadania wymaganego okresu zatrudnienia w odniesieniu do kobiet - 20 lat, a do mężczyzn - 25 lat, legitymowania się co najmniej 15 letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu obowiązującym na danym stanowisku. Przesłanki te należy spełnić kumulatywnie. Niespełnienie jednego ze wskazanych warunków czyni niemożliwym przyznanie emerytury w wieku obniżonym. Zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia okresy pracy, o których mowa w ust. 1 stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji,

w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy.

Obniżenie wieku emerytalnego niektórym grupom zawodowym uzasadnia się narażeniem tych osób na szybsze niż przeciętne zrealizowanie się emerytalnego ryzyka z powodu wystąpienia w ich zawodach czynników negatywnych (najczęściej szkodliwych dla zdrowia lub obniżających sprawności psychofizyczne), które doprowadzają do wcześniejszej niż powszechnie utraty sił do wykonywania dotychczasowej pracy. Stąd też prawo do emerytury w wieku niższym nie jest tu przywilejem, lecz co do zasady wynika ze szczególnych właściwości wykonywanej pracy. Cechą niezbędną do uznania danego zatrudnienia za wykonywane w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. jest wykonywanie pracy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. Stanowi o tym przepis § 2 ust. 1 rozporządzenia, wskazując przez to, że intencją ustawodawcy było zawężenie zakresu okresów szczególnych tylko do tych okresów zatrudnienia, w których praca była faktycznie wykonywana, a nie do samego pozostawania w zatrudnieniu.

Należy podkreślić, że dla oceny, czy pracownik wykonywał zatrudnienie w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego stanowiska, ale rodzaj faktycznie powierzonych mu prac. Praca w szczególnym charakterze to bowiem praca wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia (tak: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638).

Na gruncie niniejszej sprawy, wobec ukończenia przez wnioskodawcę 60 roku życia kwestię sporną - wobec braku wymaganego 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego - stanowiło uwzględnienie mu do tegoż stażu, okresu jego pracy w gospodarstwie rolnym (...) w okresach od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r.

Możliwość uwzględnienia przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalnych okresów pracy w gospodarstwie rolnym została usankcjonowana przez ustawodawcę w ramach art. 10 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W szczególności w myśl art. 10 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, przy ustalaniu prawa do emerytury oraz przy obliczaniu jej wysokości uwzględnia się również jako okresy składkowe przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w art. 5-7, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu. W ocenie Sądu Apelacyjnego, podzielającego w tym zakresie stanowisko Sądu Najwyższego, przyjęte w ramach wyroku z dnia 19 grudnia 2000 r. (II UKN 155/00, OSNP 2002 nr 16, poz. 394), na gruncie wykładni art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zasadnicze znaczenie należy przypisać odrębności systemów ubezpieczenia społecznego na podstawie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 121 ze zm.) i ubezpieczenia społecznego rolników (ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników; t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 704 ze zm.), opartych na odmiennych zasadach podlegania ubezpieczeniu, finansowania i udzielania świadczeń. W związku z tym przepisy zawarte w tych ustawach, normujące możliwość wzajemnego uwzględniania okresów ubezpieczenia, należy uznać za przepisy szczególne (co ujawnia się w art. 20 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz w art. 10 ust. 3 oraz art. 56 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), które wymagają ścisłego interpretowania i ostrożnego stosowania. Prostą wobec tego konsekwencją jest przyjęcie, że okres pracy w gospodarstwie rolnym według ustawy o emeryturach i rentach z FUS, mimo że nie jest okresem pracy sensu stricto, a przez podkreślenie, że chodzi o pracę po 16 roku życia, nawiązuje do okresu pracy w gospodarstwie rolnym wykonywanej przez domowników rolnika, czyli osoby mu bliskie, nie może być uważany za przewidziany w art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników okres ubezpieczenia społecznego domownika, zwłaszcza że sporne okresy pracy w gospodarstwie rolnym przed dniem 1 stycznia 1983 r. nie były okresami podlegania ubezpieczeniu społecznemu i nie była za nie opłacana składka na ubezpieczenie. Przeciwno takiemu pojmowaniu okresu pracy w gospodarstwie rolnym przemawia także to, że przepis art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach nie jest wyraźnie adresowany do osób objętych ubezpieczeniem społecznym z tytułu pracy w gospodarstwie rolnym (domowników) ani do osób zatrudnionych w gospodarstwie rolnym na podstawie umowy

o pracę (pracowników); reguluje kwestie stażu emerytalnego wymaganego od innych ubezpieczonych niż rolnicy, w którym okres pracy w gospodarstwie rolnym jest okresem zaliczanym wprost, niezależnie od uregulowań z ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, i traktowanym jak okres składkowy (por. art. 10 ust. 1 ww ustawy). Implikuje to stwierdzenie niedopuszczalności stosowania (przez analogię) wobec osoby, o której mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, kryteriów objęcia ubezpieczeniem domowników rolnika na podstawie art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W szczególności chodzi o warunek pozostawania we wspólnocie gospodarczej z rolnikiem i stałości wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym. Tym samym żadnego znaczenia dla uwzględnienia okresu pracy w gospodarstwie rolnym w oparciu o art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie ma: status osoby bliskiej rolnikowi, zamieszkiwanie w gospodarstwie rolnym, jak i to czy praca była wykonywana stałe czy tylko sezonowo (np. w czasie wakacji), podobnie jak i to, czy praca w gospodarstwie stanowiła dla danej osoby główne źródło utrzymania, bądź to czy rolnik, u którego ta osoba pracowała opłacał składkę na ubezpieczenie społeczne rolników (tak również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 czerwca 2014 r., III UK 180/13 oraz w wyroku z dnia 6 stycznia 2010 r., I UK 246/09). Jednocześnie mając na względzie dyspozycję art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, należy podzielić ugruntowany na tym tle pogląd Sądu Najwyższego, zgodnie z którym do uwzględnienia okresów pracy przed dniem 15 listopada 1991 r. wymaga się, aby praca wykonywana była w wymiarze co najmniej połowy pełnego wymiaru czasu pracy, a zatem co najmniej 4 godziny dziennie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 lutego 1997 r., II UKN 96/96 OSNAPiUS 1997 r. Nr 23, poz. 473; z dnia 7 listopada 1997 r., II UKN 318/97, OSNAPiUS 1998 nr 16, poz. 491; z dnia 13 listopada 1998 r., II UKN 299/98, OSNAPiUS 1999 r. Nr 24, poz. 799; z dnia 9 listopada 1999 r., II UKN 190/99, OSNAPiUS 2001 r. Nr 4, poz. 122 oraz z dnia 10 maja 2000 r., II UKN 535/99).

W świetle powyższego stanowisko Sądu Okręgowego, zgodnie z którym uwzględnienie przypadających przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresów pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu przez niego 16 roku życia, uzależnione było od równoczesnego spełnienia przez J. R. warunków do uznania go za domownika w myśl art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników okazało się błędne. Innymi słowy, nieuprawnione było przyjęte przez Sąd Okręgowy założenie, oparte na łączeniu wymogów koniecznych do uznania za okres składkowy okresu pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia - w rozumieniu w art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - z pracą wykonywaną na warunkach, które dawały podstawę do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników jako domownika. Jak bowiem wynika z przedstawionych poglądów Sądu Najwyższego, na gruncie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wystarczającym warunkiem do uznania spornych okresów pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym (...) było tylko i wyłącznie wykazanie, że praca w tym gospodarstwie była przez niego świadczona co najmniej w połowie pełnego wymiaru czasu pracy, określonego w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ww ustawy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2009 r., III AUA 5187/08).

Na ww okoliczność - już w ramach wniosku o emeryturę - poza własnym oświadczeniem (k. 54 a.r.), wnioskodawca przedstawił pisemne zeznania dwóch świadków: F. P. oraz S. M. (k. 55 i k. 56 a.r.), z których wynikało, że w spornych okresach wykonywał on wszystkie prace rolne oraz obrządkowe w gospodarstwie rolnym (...). Dodatkowo do przedmiotowego wniosku o świadczenie emerytalne wnioskodawca przedłożył zaświadczenie wystawione przez Starostwo Powiatowe w K. z dnia 22 czerwca 2015 r. o posiadaniu przez F. M. gospodarstwa rolnego o powierzchni 10,34 ha i 197,58 ha, położonego na ternie wsi O. (k. 51 a.r.), świadectwo z dnia 16 czerwca 1971 r., potwierdzające ukończenie Szkoły Podstawowej w G. (k. 52 a.r.) oraz potwierdzenie przez Urząd Miejski w S. z dnia 26 czerwca 2015 r. zameldowania na pobyt stały w latach 1957-1979 w miejscowości G. nr 5 (k. 51 a.r.). Przedłożone w ramach postępowania przed organem rentowym dokumenty oraz wnioski dowodowe, potwierdzające w ocenie ubezpieczonego okoliczność wykonywania przez niego w spornych okresach pracy w gospodarstwie rolnym (...), zostały przez Sąd Okręgowy zweryfikowane. W szczególności Sąd przesłuchał świadków F. P. oraz S. M. oraz ubezpieczonego, którzy zgodnie potwierdzili wykonywanie przez wnioskodawcę wszystkich prac rolnych oraz obrządkowych w gospodarstwie rolnym (...). Postępowanie dowodowe przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji wykazało, że w spornych okresach od dnia 1 lipca 1971 r. do dnia 31 października 1971 r. oraz od dnia 1 maja 1972 r. do dnia 31 października 1972 r. wnioskodawca wykonywał pracę w gospodarstwie rolnym (...) w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy, co umożliwia uwzględnienie ubezpieczonemu tego okresu przy

ustalaniu prawa do emerytury na podstawie art. 184 w zw. z art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W konsekwencji uprawniona była ostateczna konkluzja Sądu Okręgowego, że ubezpieczony spełnił przesłankę posiadania 25 lat okresów składowych i nieskładowych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego również bezzasadny okazał się zarzut niespełnienia przez ubezpieczonego przesłanki pracy w warunkach szczególnych w wymiarze 15 lat.

Ubezpieczony w ramach wniosku o emeryturę przedłożył:

- świadectwo wykonywania prac w szczególnych warunkach z dnia 29 listopada 2000 r., w którym wskazano, że w okresie od dnia 12 kwietnia 1973 r. do dnia 23 lipca 1980 r. w (...) S.A. w Ż. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace: palaczy kotłów przemysłowych wymienionych w wykazie A, dziale XIV, poz. 1 pkt 1 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (k. 10 a.r.);

- świadectwo pracy z dnia 23 sierpnia 1995 r., w którym wskazano, że ubezpieczony był zatrudniony ww. zakładzie pracy w ww. okresie bez podania stanowiska pracy (k. 11 a.r.)

Z akt osobowych ubezpieczonego z PKP Stacji Rejonowej G. Port (...)/75/(...) wynika, że wnioskodawca ukończył kurs obsługi kotłów wodnych i parowych (odpis z dnia 18 marca 1978 r. – o.a.).

W legitymacji ubezpieczeniowej wskazano, że początek zatrudnienia – 12 kwiecień 1973 r. w (...) S.A. w Ż. na stanowisku pracownik fizyczny. Po służbie wojskowej – 1 październik 1976 r. – wskazano pomocnik palacza ww. zakładzie (k. 22 a.e. dot. wn. z dnia 30 stycznia 2015 r.).

Bezspornie wnioskodawca odbywał od dnia 25 października 1974 r. do dnia 17 sierpnia 1976 r.

Sąd drugiej instancji w oparciu o materiał dowodowy zebrany przez Sąd Okręgowy: zeznania świadków – W. N. (k. 45-46 a.s., zapis na płycie

CD 00:20:30-00:33:48, płyta CD – 48 a.s.), S. T. (k. 45, 46-46v a.s., zapis na płycie CD 00:34:00-00:48:02 płyta CD – 48 a.s.) i oraz przesłuchania wnioskodawcy (k. 46v-47 a.s., zapis na płycie CD 00:49:03- 01:07:55, płyta CD – 48 a.s.), akta osobowe kolejowe oraz dokumentację zgromadzoną w sprawie (m. in. książeczkę wojskową – k. 27 a.s., legitymację ubezpieczeniową – k. 22 a.e. dot. wn. z dnia 30 stycznia 2015 r.) uznał, że ubezpieczony w okresie od dnia 18 marca 1978 r. do dnia 23 lipca 1980 r. będąc zatrudnionym w (...) S.A. w Ż. wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w warunkach szczególnych wymienioną w dziale XIV, poz. 1 wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Czasookres tej pracy i jej charakter znajduje potwierdzenie w wydanym ubezpieczonemu świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach z dnia 29 listopada 2000 r. i w jego zeznaniach oraz zeznaniach świadków S. T. i W. N., który legitymuje się świadectwem wykonywania pracy w warunkach szczególnych jako palacz kotłów wysokoprężnych w okresie od 27 czerwca 1973 r. do 31 grudnia 1995 r. wymienioną w wykazie A, dziale XIV, poz. 1 pkt 1 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 10 stycznia 1991 r.

Nie budziło wątpliwości Sądu Apelacyjnego, że co najmniej od uzyskania kwalifikacji do obsługi kotłów wodnych i parowych jako palacz, wykonywał on nie zautomatyzowane prace palacza, obsługując kotły wodne i parowe typu przemysłowego. Z wyjaśnień złożonych przez ubezpieczonego przed Sądem Apelacyjnym na rozprawie w dniu 19 października 2016 r. (k. 128-129 a.s., zapis na płycie CD 00:01:45-00:19:52 – płyta CD – k. 130 a.s.) wynika, że początkowo w (...) S.A. w Ż. był zatrudniony jako ładowacz, po odbyciu służby wojskowej, jako pomocnik palacza, a po ukończeniu kursu palacza wykonywał pracę jako palacz. Kotły które obsługiwał były kotłami

wysokotemperaturowymi, zmechanizowanymi i poza ogrzewaniem budynków przedsiębiorstwa i dostarczaniem ciepłej wody, dostarczały pary technologicznej wykorzystywanej przy produkcji.

Wbrew zarzutom pozwanego możliwe było również zaliczenie wnioskodawcy do okresu pracy w warunkach szczególnych okresu pracy od dnia 12 kwietnia 1973 r. do 18 marca 1978 r., z wyłączeniem okresu służby wojskowej, albowiem, pomimo braku formalnych uprawnień do pracy w charakterze palacza, ze zgromadzonego materiału dowodowego (świadczenia wykonywania prac w szczególnych warunkach z dnia 29 listopada 2000 r. i zeznań wnioskodawcy oraz świadków S. T. i W. N.) wynika, że wykonywał on czynności, o których mowa w dziale XIV, poz. 1 wykazu A stanowiącego załącznik do w/w rozporządzenia.

W świetle powyższego po zaliczeniu do pracy w warunkach szczególnych tylko okresu od dnia 18 marca 1978 r. do dnia 23 lipca 1980 r. (2 lat, 4 miesiące i 7 dni) do uznanego przez pozwanego okresu – 13 lat, 9 miesięcy i 18 dni, łączny okres pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych wynosi 16 lat, 1 miesiąc i 25 dni.

W związku z powyższym wnioskodawca legitymuje się okresem przewyższającym wymagany ustawowo 15-letni okres pracy w warunkach szczególnych, a zatem spełnił wszystkie przesłanki do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku.

W świetle powyższego uznać należało, że wyrok Sądu pierwszej instancji odpowiada prawu.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł, jak w punkcie pierwszym sentencji.

Sąd Odwoławczy w punkcie drugim sentencji orzekł o zwrocie kosztów procesu za II instancję stosownie do treści art. 98 § 1 k.p.c. i 108 § 1 k.p.c. w zw. z § 15 ust. 2 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2015 r., poz. 1805).

SSA Małgorzata Gerszewska SSA Iwona Krzeczowska-Lasoń SSO del. Małgorzata Paździńska